

**Дума «Маруся
Богуславка» –
перлина
українського
народного епосу**

**М. Дерегус
«Маруся Богуславка», 1947**

КОЗАК БАНДУРИСТ

**Дума — це народний
ліро-епічний твір про
боротьбу українського
народу проти
поневолювачів, про
суспільно-політичне й
побутове життя людей;
велика за розміром
епічна пісня,
переважно героїчного
змісту.**

Ознаки думи

- героїчний або соціально-побутовий зміст;
- своєрідність побудови (зачин, основна частина, повтори, кінцівка);
- великий обсяг тексту;
- варіативність тексту;
- немає поділу на строфи; рядки найчастіше поєднані дієслівною римою;

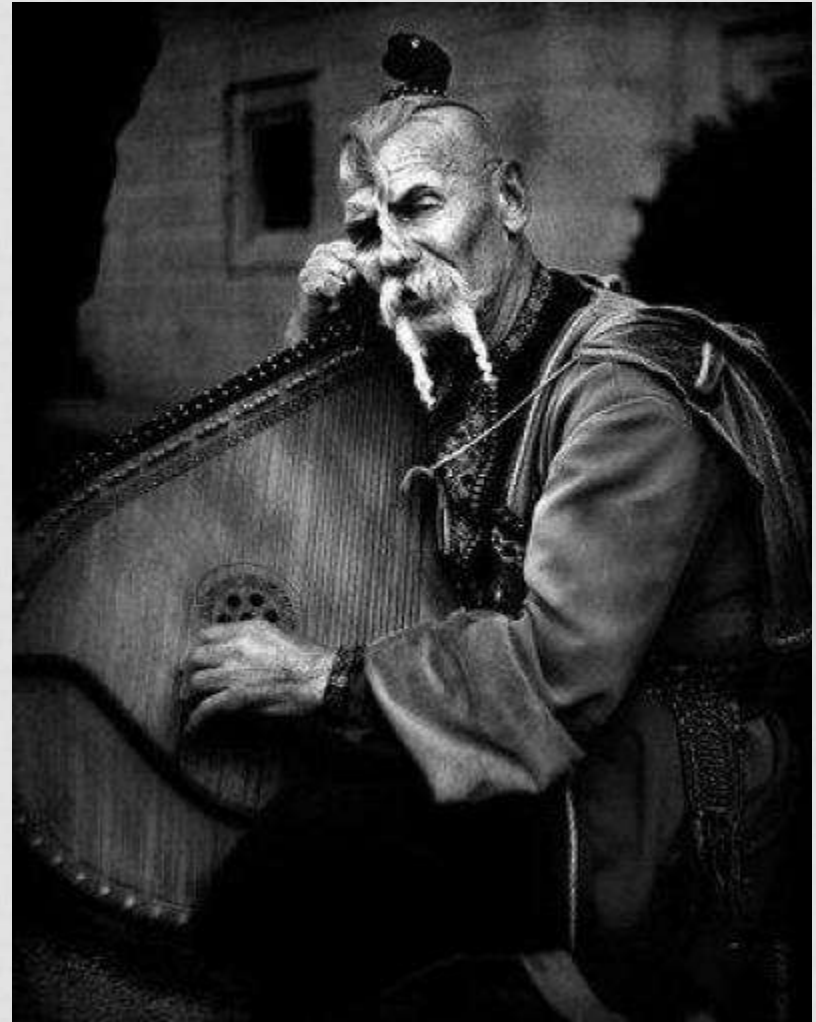
Ознаки думи

- виконуються речатативом — протяжним проказуванням;
- урочистий стиль посилюється прийомом ретардації — хаотичним повторення частин твору з метою уповільнення розповіді;
- усне поширення і зберігання.

Структура думи

- заспів або зачин («заплачка»),
- основна частина,
- повтори,
- закінчення або кінцівка («славословіє»).

За змістом і проблематикою українські думи поділяються на цикли

**1) думи про боротьбу
українського народу з
турецько-татарськи-
ми загарбниками в
XV—XVII ст.
(«Маруся Богу-
славка», «Самійло
Кішка»)
(невільницькі).**

За змістом і проблематикою українські думи поділяються на цикли

**2) думи про
визвольну війну
проти польсько-
шляхетського
поневолення в
XVII столітті
(«Дума про Івана
Богуна»).**

За змістом і проблематикою українські думи поділяються на цикли

**3) побутові думи,
які глибоко
розкривають
народну мораль
(«Сестра та брат»)
Серед побутових
дум є й жартівливі
(«Дума про тещу»).**

- **Речетатив** — це протяжне проказування, що наближається і до декламації, і до співу.
- **Ретардація** — це композиційний прийом, який полягає в штучному уповільненні розгортання сюжету, дії шляхом введення в художній твір вставних сцен та епізодів, описів природи і т. ін.

Відомі українські кобзарі

**Остап Микитович
Вересай**

**Михайло Степанович
Кравченко**

**Маруся Богуславка — легендарна
українська героїня XVI – XVII
століття.**

Діалог із текстом

1. Якими словами у думі передано трагічне становище українських бранців? Прочитайте зачин-заплачку й зробіть висновок, чи багатим був турецький вельможа, якщо міг купити й утримувати сімсот козаків-невільників із України? Чи варто вважати правдою, а чи — лише гіперболою тридцятилітню неволю козаків?

Діалог із текстом

2. Чому Маруся вирішила нагадати козакам про найбільше релігійне свято в християнській Україні, не передбачаючи, що нагадуванням про Великдень лише розізлить бранців?

3. Що надумала зробити Маруся, коли зрозуміла, що треба вдаватися до сміливіших і рішучіших дій?

Діалог із текстом

4. Чому в душі красуні точиться боротьба між любов'ю до рідної землі, священним обов'язком допомогти землякам навіть ціною власного життя й роллю законної дружини турецького вельможі, яка вже прийняла мусульманство й, цілком можливо, щаслива?

Діалог із текстом

5. Як ви ставитеся до того, що сама Маруся відмовилася втікати з козаками до рідного краю? Що їй там чекало? Як поставилися б до колишньої дружини турецького вельможі Марусині земляки? Чому ви так вважаєте? А що чекатиме Богуславку в Туреччині після того, як Марусин чоловік довідається про завдані йому дружиною величезні матеріальні збитки?

Діалог із текстом

6. Як ви ставитеся до того, що козаків розгнівила Марусина згадка про Великдень у рідному краю? Чому вони почали проклинати свою землячку і ставитися до неї, як до зрадниці?

Діалог із текстом

7. Чи усвідомлювала Маруся, що буде жорстоко покарана за випущених на волю земляків? Чому передала із козаками-втікачами прохання батькові не намагатися її викупити? Чи справді єдиною причиною відмови від втечі чи законного визволення було те, що українка вже прийняла мусульманство? Які причини могли бути більш вагомими?

Феодосій Гуменюк. Маруся Богуславка (1997)

- **Історична основа думи** – боротьба козаків з турецько-татарськими завойовниками.
- **Тема** – зображення важкої долі козаків-невільників та спробу їх визволити через 30 років полону колишньою бранкою Марусею Богуславкою.
- **Ідея** – уславлення волелюбності та гордості козаків, засудження негативного ставлення до них.

Художні особливості думи

Епітети: «білий камень», «бідні невільники», «святий день», «тяжка неволя», «розкіш турецька», «лакомство нещасне», «тихі води».

Метафора: «сльозами проливали».

Повтори: «...стояла темниця кам'яная»; «...козаки, ви, бідні невольники»; «Словами промовляли, Сльозами проливали»; «...дівкабранка, Маруся, попівна Богуславка».

Художні особливості думи

Риторичні оклики: «Козаки, ви, бідні невільники!», «Гей. Козаки, ви, бідні невільники!», «Як ти нам святий Великдень і сказала!», «Тільки города Богуслава не минайте!», «...Между мир хрещений!», «Пошли, Боже, на многая літа І до конца віка!».

Риторичне запитання: «Чи ви знаєте, Що в нашій землі Та й день затепера?»

Художні особливості думи

Поетичний пейзаж: «Ей, на Чорному морі, На камені біленькім...».

Однакові початки рядків (анафора):
«Маруся, попівна Богуславка».

Постійні епітети: «біднії невольники».

«Славословіє»: «На ясні зорі, На тихі воли, У край веселий, У мир хрещений!»

КОМПОЗИЦІЯ

Зачин: розповідь про те, як козаки перебували в ув'язненні у пана турецького.

Основна частина: обіцяння Марусі звільнити запорожців з неволі після від'їзду турецького пана до мечеті.

Висновок: Маруся дотрималася обіцянки — визволила козаків з неволі; відмова героїні тікати на рідну землю.

У 1981 р. у м. Богуславі на місці, де колись була Покровська церква і хата, в якій Маруся народилася й жила, встановлено пам'ятник народній героїні. На постаменті напис **«Живи у думках та піснях Маруся Богуславка».**

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

**Прочитати «Марусю Богуславку»;
дати письмові розгорнуті відповіді на
запитання:**

- Чому пісні Марусі Чурай і тепер
зворушують душі українців?**
- Чому вчинок Марусі Богуславки є
подвигом?**